

значно зростає кількість «шкільних» захворювань, які спричинені переважно негативним впливом навчально-виховного процесу. Умовою, за якої можливе зменшення такого впливу визначаємо здійснення моніторингу навчально-виховного процесу з позиції збереження та формування здоров'я.

Моніторинг здоров'я школярів дає можливість відстежити динаміку стану здоров'я кожного учня і здійснювати педагогічну діяльність на основі індивідуального підходу. Моніторингові дослідження передбачають дотримання певних вимог, а саме: об'єктивність, валідність, надійність, урахування психолого-педагогічних особливостей, систематичність, гуманістична спрямованість [7, с. 17–18].

Висновки. Результатом упровадження вищезазначених заходів є зміна стратегії професійної діяльності педагогічного колективу; підвищення рівня здоров'язбережувальної та здоров'яформувальної компетентності учасників освітнього процесу з питань формування фізичного здоров'я учнів початкової школи.

Перспективи дослідження. Наявність зазначених вище суперечностей і потреби практики визначають актуальність

розробки методичних рекомендації для вчителів з упровадження результатів дослідження у практику роботи початкової школи з метою підвищення рівня здоров'язбережувальної та здоров'яформувальної компетентності педагогів із формування фізичного здоров'я учнів початкової школи як однієї зі складових професійної компетентності вчителя та його педагогічної майстерності.

Література

1. Фіцула М. М. Педагогіка : [навчальний посібник] / М. М. Фіцула. – К. : Академвидав, 2007. – 560 с. – (Альма-матер).
2. Ахутина Т. В. Здоров'єсберегаючі технології обучения: індивідуально-орієнтований підхід / Т. В. Ахутина // Школа здоров'я. – 2000. – №2. – С. 21–28.
3. Нагавіна Л. С. Валеологические основы педагогической деятельности : [учебно-методическое пособие] / Л. С. Нагавіна, Л. Г. Татарникова. – СПб. : КАРО, 2005. – 272 с.
4. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Ч. 1 / Б. М. Шиян. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2002. – 248 с.
5. Аксьонова О. П. Формування фізичної культури учнів початкової школи в умовах диференційованого навчання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Олена Петрівна Аксьонова. – Тернопіль, 2005. – 20 с.
6. Аксьонова О. П. Дидактичний компонент моделі школи сприяння здоров'ю суб'єктів освітнього середовища / О. П. Аксьонова // Теорія та методика фізичного виховання. – 2007. – № 12. – С. 19–24.
7. Моніторинг в управлінні навчальним закладом. / О. М. Касьянова. Управлінський супровід моніторингу якості освіти / Т. Б. Волобуєва. – Харків : Видав. гр. Основа, 2004. – 96 с.

УДК 613.955:81'373.233:[177.8+178]

Марк Шимановський

ЛІНГВОСЕМІОТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ДИСКУРСУ В КОНТЕКСТІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Марк Шимановский. Лингвосомиотические особенности современного дискурса в контексте охраны здоровья учащейся молодежи.

Mark Shimanovsky. Linguistic semiotic features of modern discourse in the context of health care of the youth.

А Розглянута проблема впливу понятійного апарату на формування психіки учнівської молоді у контексті здорового способу життя. Визначені тенденції формування нового апарату дефініцій у цій галузі. Доведено, що такий апарат не завжди відповідає традиційним принципам вітчизняної педагогіки.

А Рассмотрена проблема влияния понятийного аппарата на формирование психики учащейся молодежи в контексте здорового образа жизни. Определены тенденции формирования нового аппарата дефиниций в этой области. Доказано, что такой аппарат не всегда соответствует традиционным принципам отечественной педагогики.

S The problem of the influence of conceptual apparatus for shaping the psyche of students in the context of a healthy lifestyle. The tendencies of forming new device definitions in this field. It is proved that this machine does not always correspond to the traditional principles of national pedagogy.

Ключові слова: семантика, семіотика, здоровий спосіб життя, моральні принципи суспільства.

Ключевые слова: семантика, семиотика, здоровый образ жизни, нравственные принципы общества.

Key words: semantics, semiotics, healthy lifestyle, moral principles of society

Постановка проблеми у загальному вигляді з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасний період розвитку української соціології та педагогіки можна сміливо назвати часом спроби змінити базові принципи. Саме тому необхідно визначитися із тим, яку саме парадигму покласти в основу педагогічного процесу у навчальних закладах, що виховують і навчають наших дітей. Така парадигма або концепт – базовий, добре обґрунтований науковий апарат, який – що є обов'язковою умовою – в першу чергу ґрунтується на високого рівня моральних засадах і має лежати в основі навчально-виховного процесу у цій галузі. Від того, які поняття та правила висновку будемо використовувати, залежить і те, яку саме картину світу отримаємо і як у відповідності із цією картиною будемо діяти [1].

Аналіз останніх джерел і публікацій. Ще на початку минулого століття представники школи логічного та семантичного позитивізму (К. Айду-

кевич, В. Гумбольд, А. Кожибський, А. Тарський, Р. Карнап, Ч. Морріс, О. Потебня, А. Рапопорт, С. Чейз, С. Хаякава, Н. Хомський, Ф. де Соссюр) відкрили досить складну, але добре обґрунтовану істину: вся система людських знань ділиться на знання позитивне, яке від волі суб'єкта не залежать, та релятивне, відносно до суб'єктивного сприйняття людини. В роботах А. Блінова, Є. Бистрицького, В. Філатова, Т. Вайчука, А. Вежбицька, С. Видяєва, Б. Григор'єва, О. Долгової, Т. Дорфмана, Д. Іванова, Т. Копанєва, Л. Ланкіна, Н. Мальчукової, М. Бураса та М. Кронгауза, Р. Рорті та ін. продовжуються дослідження проблеми лінгвістичного розуміння світу.

Не вирішені раніше частини проблеми. Сучасні тенденції маніпулятивної впливу лінгвістичних одиниць на свідомість людини досліджені явно недостатньо, особливо це стосується вербального впливу на учнівську молодь, яка не має достатнього соціального досвіду для захисту від лінгвістич-

ного програмування.

Формулювання цілей статті. Відчутна активна спроба вплинути на сучасну педагогіку в контексті впровадження нової термінології, що має замінити існуючі дефініції. Така термінологія не завжди відповідає традиційному характерові педагогічного процесу. Стаття присвячена дослідженню цього інноваційного вербального тиску з метою визначення доцільності застосування нової номенклатури визначень.

Текст дослідження. У системі математичних і природничих наук діють знання позитивні, релятивність тут відчувається виключно у царині фізики, яка так і називається – релятивістська фізика та у неевклідовій геометрії. У науках, які вивчають людські взаємини вся система знань релятивна, в першу чергу залежить від моральних установок і принципів суспільства. Один і той самий світ можна описати різними понятійними апаратами, від того у свідомості людини утворюються різні суб'єктивні картини світу, релятивні по самій своїй суті. Це стосується не тільки самої науки, але й методики викладання цієї науки в навчальних закладах: природничі та точні науки, перетворюючись у навчальні предмети, здебільшого не несуть у собі суттєвого виховного потенціалу, не формують та не деформуєть моральних засад-принципів суспільства, а от предмети суспільствознавчого характеру – історія чи література, скажімо, – завжди використовувалися, використовуються і будуть використовуватися як засіб політичної пропаганди, трансляції суспільству ідеологічних переваг еліти.

Такий висновок повністю стосується і такого нового предмета «Основи здоров'я», який репрезентує цілий напрямок у розвитку сучасної педагогіки. Тут дуже багато залежить від тих термінів, інтерпретації та операціоналізації понятійного апарату, від мови, яку буде застосовувати і науковець, і педагог.

Домовленість про понятійний апарат максимальна важлива, оскільки він створює не тільки особливий соціальний світ, але й визначає сам спосіб мислення та закладає спосіб поведінки у майбутньому.

Як приклад: можемо оперувати поняттями «*сексуальні партнери*», а можемо і «*подружжя*, – *чоловік та жінка*». Зрозуміло, що в першому випадкові отримаємо світ, в якому чоловік і жінка (а можливо, що стало дуже модно останнім часом – і два одностатеві партнери) будуть дивитися один на одного лише як на засіб сексуального задоволення, зводячи іншу людину тільки до її статевих органів. У другому – як на людей, покликаних своїм коханням створити та розбудувати сім'ю, народити дітей та виховувати їх у відповідності із базовими правилами виробленої віками статевої моралі та передачі цієї статевої моралі в поколіннях.

Ще один приклад – термін «*безпечний секс*». Термін дуже поширений і у «сучасних» рекламних проспектах, і у «передовій» педагогічній практиці, і означає в семантиці вільних сексуальних відносин – секс із презервативом. У концепті сімейного виховання, сімейних цінностей такий термін узагалі не може функціонувати, є, по самій своїй суті, «пустим терміном», поняттям без змісту. Тут сексуаль-

ні відносини подружжя безпечні за визначенням, оскільки ґрунтуються на взаємній виправданій довірі. Секс зі презервативом тут прийнятний виключно як регулятор небажаної у цей конкретний момент вагітності. Втім, у системі сімейних цінностей небажана вагітність – такий собі оксюморон – народження дитини в сім'ї завжди бажане, кожна дитина – дарунок, якщо, звичайно, не враховувати скрутні економічні умови. У всьому світі сотні тисяч бездітних родин стоять у багаторічних чергах на всиновлення й ще сотні тисяч мріють про народження первістка, вкладаючи величезні гроші в екстракорпоральне запліднення, і при цьому маємо зухвалість говорити про дитину, яка не потрібна.

Терміни мають складати в принципі замкнений логічний простір і бути достатніми для його опису. В цілому такий семантичний простір являє собою концепт, або ж певну ідеологему, тобто систематизований перелік інтерпретованих та операціоналізованих понять. Спроба ввести нове поняття ззовні у концепт або спокійно сприймається цим простором, приводячи до розширення, вдосконалення, оптимізації простору, або відторгається, оскільки є зайвим для нього, або руйнує цей простір, деформує його, перетворює в інший, створює інший світ, в якому не завжди приємно, комфортно, а головне – пристойно жити. Особливо обережними з новими поняттями варто бути, якщо йдеться про дитячий семантичний простір, який має бути обмеженим у відповідності з віковими особливостями. Не варто, скажімо, вводити в дитячі програми, підручники та посібники таке нове поняття, як *гендер*. Власне кажучи, цим поняттям позначають психічне сприйняття власної статі особою. Є усталене поняття «*стать*». Воно позначає біологічні й відповідні соціальні та психічні відмінності між чоловічою та жіночою особами. Чоловік і жінка мають видимі біологічні відмінності, які визначають необхідність (неодмінну потребу) прийняття різних соціальних ролей. Така відмінність зрештою підтримується усталеними традиціями суспільства. Чоловік і жінка вступають у шлюб, жінка народжує дитину, має бути жіночою, чоловік проявляє в родині роль мужнього захисника, добувача та годувальника. Гендер декларує рівність статей, якої бути не може, оскільки біосоціальна сутність чоловіка та жінки абсолютно різні. Можлива тільки *рівноправність* чоловіків і жінок, а не просто рівність.

Крім того, «гендер» передбачає можливість і право приймати чи не приймати відповідну біологічній статі гендерну роль. Зрештою, застосування поняття «гендер» у семантичному полі призначене для включення в соціальну свідомість суспільства можливості існування статей, відмінних від чоловічої та жіночої – гомосексуальної, лесбійської, бісексуальної, трансгендерної. Отже, якщо завдання педагогіки – збереження традиційної (двостатевої) сім'ї, закликаної брати участь у відтворенні людського роду – маємо відкинути поняття гендеру як зайве для такої семантичної системи, залишивши його виключно для спеціалістів-науковців із психології, медицини та соціології. Якщо ж педагогіка буде перейматися проблемами сексуальних особливостей – вона має включити до свого мовного поля і

проблему гендерної рівноправності. Однак остання постановка проблеми викликає два нагальні питання: по-перше, наскільки прийнятною для сучасної вітчизняної педагогіки неповнолітніх є сама постановка проблеми гендера у ЛГБТ-контексті, тобто чи взагалі потрібно загостряти для дітей це й без того надмірно акцентоване засобами масової інформації питання; по-друге – чи дійсно ця проблема знаходиться у сфері такого навчального предмета, як «Основи здоров'я», яке власне кажучи, поняття «гендер» у всіх його значеннях має до фізичного, психічного та соціального компонентів здорового способу життя.

Один із базових наукових принципів – чітке визначення наукової термінології, інакше звана «інтерпретація й операціоналізація понятійного апарату», який застосовується в дослідженні. Такий словник із поясненнями має назву «глосарій». Досить добре відомо, що від того, які саме будемо доживати слова (наукові терміни) залежить, до яких висновків дійдемо в результаті застосування відповідним чином побудованих логічних конструкцій.

Євангеліє від Іоанна не дарма починається словами «На початку було Слово, і Слово було у Бога, і Слово було Бог». Відразу треба зауважити, що слово «Λόγος» можна перекласти з грецької і як «Слово», і як «Логос». Тобто «Логос» – не просто словеса, але слово Боже, Божественний Іменник та Дієслово (лат. Verbum). Звідси простий висновок: тільки слова, які і є Логос, можуть бути застосовані в науковому дослідженні, що стосуються вищих людських проявів, пізнання істинно людського Духу і Духовності, людської моралі та етики.

Словник (точніше – глосарій) певної науки не повинен таїти прихованих смислів, не маскувати істинних поглядів і намірів авторів, бути однозначним і визначеним. При цьому такий науковий глосарій може бути ще й діалектичний (діалогічний), чітко позначаючи всю складність і багатозначність тлумачення і трактування самого визначається слова – глоси [2]. Інакше кажучи, Логос повинен відображати й одночасно формувати всю сукупність, цілісність людських відносин, об'єктивні й водночас глибоко моральні та людські сутності й мотиви Особистості і суспільства, позначаючи при цьому всі (по можливості) значення та помилки значень і смислів. Розуміння смислів логічних і алогічних термінів дозволяє, по-перше, будувати свій світ, і, по-друге, обмежити свій світ від вторгнення чужого і далекого алогізма.

Іншими словами, формуючи мову науки, важливо намагатися уникати тих словес (але не Слів), які направляють думку в напрямку ВІД Логосу, заважають зрозуміти істинно людське, тобто моральне й логічне, гуманітарне та гуманістичне. Очевидно, що таке розуміння Слів може наблизити нас до істини, до кращого розуміння світу. Власне кажучи, словеса теж можуть створити картину світу. Кожна людина має право жити і живе у тому світі слів, який йому зручний, не викликає відторгнення, приємний і неконфліктний зі внутрішнім світом. Проблеми, очевидно, в іншому – наскільки цей світ буде існувати реально, а не виключно в спотвореній свідомості; наскільки цей світ буде універсальним,

тобто придатним для проживання абсолютної більшості людей; наскільки він буде сприяти розвитку кожної людини і людства в цілому, а не просто виживанню в умовах втрати орієнтації у фізичному й соціальному просторі та часі. При цьому припустима, більш того, важлива критика алогічної мови, тих словес, які виходять за логіку власних смислів.

На жаль, у сучасній науці починається та продовжується впровадження в наукову і побутову свідомість суспільства нової мови – мови словес (новояз) і разом з нею і нова свідомість і світосприйняття. Це світосприйняття базується на зовсім інших, відмінних від традиційних, соціальних принципах, новій логіці, етиці та моралі.

У сучасних дослідженнях чітко проявляється маніпулятивна тенденція до заміни Слів (Логосу) на словеса. Такі словеса спрямовані на затушовування істини, ховають за словесним лушпинням істинний сенс Сущого, відправляючи в область ІСНУВАННЯ фальсифіковане бачення світу.

У деяких випадках словеса застосовуються маніпуляторами з прямим умислом явним сховати істину, в деяких вони ховають істину за біла науковою риторикою, іноді просто включають у число словес істинні Слова, щоб Істину (Логос) заховати. Іноді повідомляють якусь частину правди, яка нібито легко перевіряється, але приховують іншу її частину, яка не підтверджує результатів дослідження.

Є такий напрям у сучасній лексикології – політкоректність, яка покликана затушовувати реальні факти нетерпимості. Втім, ніякої терпимості політкоректні слова і вирази не забезпечують. Просто за словами ховають реальні відносини в суспільстві. Змінювати, звичайно, потрібно не слова, а самі відносини, раз уже вони не задовольняють сучасне суспільство. Але при цьому варто було б розібратися, що саме міняти, а що залишити на місці.

Політкоректну мову називають англійською ще inclusive або neutral language, тобто інклюзивною (включеною) або нейтральною мовою. Ця мова в реальності дозволяє просто обійти заборонені образливі клички рас, націй, релігійних громад, осіб з особливими потребами.

Наркомана, повію або гомосексуала потрібно лікувати, їм треба допомагати виходити з психічного, соціального, морального й фізіологічного кризи, а ще краще – забезпечувати в педагогічному процесі (виховувати і перевиховувати) і за допомогою правоохоронних органів, щоб їх не було і (або) вони не чинили на здорову частину людства свій деструктивний тиск.

І вже зовсім не обов'язково ховати реальну сутність за нейтральними (тобто такими, що нічого не позначають) словами. Своєрідна «мода» на те, щоб перейменовувати традиційну лексику новими словами прийшла із Заходу, коли почали в Україні публікувати перекладені видання. Перекладачі, не довго думаючи, просто відкинули «старі» терміни і калькою відтворили нові. Чомусь здалося, що старі терміни дещо непристойні, а от нові – літературні, вишукані, шляхетні. Так з'явилися терміни «адвокація», гендер і гендерна ідентичність, гомосексуали і транссексуали, безліч інших термінів. Наявна спроба створити новий мовний стандарт публічного

спілкування.

Тут не можна не згадати про гіпотезу Сепіра-Уорфа [4], згідно з якою мова визначає мислення та способи пізнання дійсності. Можна сміливо констатувати, що вже сформувався своєрідний жаргон, аргументи чи навіть сленг, який, щоправда, не витісняє ні наукові, ні побутові терміни, оскільки занадто складний для використання й потребує постійного звернення до глосарію.

Нижче – деякі терміни, що застосовуються декларативно у сучасних соціологічних і педагогічних глосаріях [5], які, що досить дивно, мають навіть відповідні грифи Міністерства. Змушений підкреслити – це не власна вигадка чи наукова пропозиція авторів. Усі ці терміни, поки що не дуже розповсюджені у вітчизняній науковій і побутовій мові, однак, інтенсивно впроваджуються у вітчизняний лінгвістичний і педагогічний обіг у численних публікаціях. Йдеться про включення нової лінгвістичної номенклатури у педагогічний процес.

«СІН (IVDU) – С – споживачі І – ін'єкційних Н – наркотиків»

Є цілком коректне і відповідне нормам права слово «наркоман». Тільки в українському законодавстві це слово застосовується в 562 документах [сайт Верховної ради України <http://zakon2.rada.gov.ua>].

Термін, очевидно, задуманий для того, щоб зняти так звану стигму (образливе упередження) із цих самих СІН. Але одночасно термін СІН перетворює наркомана лише у споживача. Одного із споживачів численних і різноманітних товарів і послуг. Рядовий і безпечний для себе самого, для навколишніх. Вбудований у ринкову економіку. Такий, хто ОСОБЛИВИХ умов і педагогічного, і правового впливу не вимагає, бо його діяльність цілком вкладається у ринкові відносини. Треба врахувати при цьому, що в наявності повинно бути і парне поняття – постачальник (виробник) ін'єкційних наркотиків. Це, щоб замінити неполіткоректні поняття: «наркоторговець», наркобарон, наркокур'єр, наркоділер.

Небезпека «нових» термінів у тому й полягає, що вони ховають проблему, замість того, щоб допомогти з нею розібратися. Наркоману потрібно допомагати точно так, як необхідно допомагати суспільству вирішувати проблему наркоманії, а не маскувати хворобу-бездумність за нейтральними політкоректними словами.

ЧСЧ (MSM) – Ч – чоловіки, які мають С – секс с Ч – чоловіками»

Гомосексуали самі себе називають гомосексуалами або геями. Але як би ми не маскували проблему словами, варто усвідомити, що люди з так званою «нетрадиційною сексуальною орієнтацією» схильні до інфікування особливо. І були першими, у кого ВІЛ/СНІД був виявлений. Поширення СНІДу серед «чоловіків, що мають статеві контакти з чоловіками» в кількадесят разів вище, ніж серед решти населення. Для цієї категорії людей, як і для наркоманів і повій, необхідні особливі (спеціальні) ме-

тодики профілактики. І вже точно ситуація ніяк не покращиться, якщо гомосексуала сором'язливо і політкоректно назвемо ЧСЧ.

ЖСБ (women in sex business) – Ж – жінки С – секс-Б – бізнесу

Мова, звичайно ж, йде про жінок-повій. Повію назвати повією не можна. Образиться. Тобто проституцією займатися можна, але треба називати таку жінку «жінкою секс-бізнесу». Неначе секс може в принципі бути бізнесом для здорової соціально та психічно людини. Неначе суспільство може нейтрально ставитися до комерційного сексу. Неначе комерційний секс – не одна з умов прискорення поширення СНІДу та інших захворювань, які розповсюджуються статевим шляхом. Неначе комерційний секс – сам по собі не показник хвороби суспільства, хвороби самих «жінок секс-бізнесу», хвороби тих, хто користується їхніми послугами, хвороби тих, хто розглядає секс як усього лише бізнес, спосіб заробляння грошей.

«КСП (commercial sex workers) – К – комерційні С – секс- П – працівники. Жінки і чоловіки – повії.

Виявляється, і чоловіків-гомосексуалів, які віддаються за гроші іншим чоловікам-гомосексуалам, образити не можна. На англійському сайті «Job» – «шукаю роботу» можна знайти особу, яка, не соромлячись, шукає роботу technical support manager commercial sex workers – «технічний супроводжувач-менеджер комерційних сексуальних працівників». Мабуть, соромиться людина шукати роботу сутенера для повій обох статей. Його тендітна ніжна душа побоюється стигми.

КСП створюють певний сектор ринку зі своїм прейскурантом послуг. Тому-то їхні менеджери і намагаються легалізувати і навіть у чомусь облагородити, ушляхетнити свій бізнес.

Висновки та результати дослідження. Результати дослідження показали, що в сучасний глосарій здоров'язберігальних методик настійливо впроваджують необґрунтовані і по суті, маніпулятивні терміни, що спотворюють існуючий традиційний і зрозумілий глосарій. Необхідно ретельно й послідовно визначитися із цим. Не варто йти сліпо за іноземними соціологічними та педагогічними технологіями і запозичувати ззовні новий понятійний апарат, не продумавши і не передбачивши соціальні наслідки від такого соціально-семантичного експериментування.

Література

- Штерн І. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики: енциклопедичний словник / І. Штерн. – К.: АртЕк, 1998. – 336 с.
- Лингвистический энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцевой. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – С. 107.
- Уорф Б.Л. Отношение норм поведения и мышления к языку / Б.Л. Уорф // Новое в лингвистике. Вып. 1. – М., 1960. – С. 135–168.
- Воронцова Т. В., Пономаренко В. С. Школа против СПИДа. Профилактика рискованного поведения: пособие для учителя / Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко. – К.: Алатон, 2007. – 256 с.
- Аутрич-работа среди потребителей инъекционных наркотиков для подготовки персонала общественных и государственных организаций, проводящих работу по профилактике ВИЧ-инфекции в среде потребителей инъекционных наркотиков. Тренинговое руководство. © Международный Альянс по ВИЧ / СПИД в Украине, 2010. – Режим доступа: <http://www.aidsalliance.org.ua/ru/library/our/rks/pdf/modul.pdf>
- «Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод» // Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 04.11.1950 / Документ 995_004, чинний, точна редакція. – Редакція від 27.05.2009, підстава 994_939 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004